

Богдана Байда

Академія рекреаційних технологій і права,
кандидат економічних наук, доцент,

Оксана Левицька

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету "Львівська політехніка",
асистент кафедри теорії та філософії права
oxanapravo@ukr.net

УКЛАДАННЯ ДОГОВОРІВ, ЩО ПОРОДЖУЮТЬ ГОСПОДАРСЬКІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

© Байда Б., Левицька О., 2017

Досліджуються загальні умови укладання договорів, що породжують господарські зобов'язання, а також правовий господарський порядок в Україні і оптимальне поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів.

Ключові слова: укладання договорів; майново-господарські зобов'язання; примірний договір; типовий договір; договір приєднання.

Богдана Байда, Оксана Левицька

ЗАКЛЮЧЕНИЕ ДОГОВОРОВ, КОТОРЫЕ ПОРОЖДАЮТ ХОЗЯЙСТВЕННЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА

Исследуются общие условия заключения договоров, которые порождают хозяйственные обязательства, а также правовой хозяйственный порядок в Украине и оптимальное сочетание рыночного саморегулирования экономических отношений субъектов хозяйствования и государственного регулирования макроекономических процессов.

Ключевые слова: заключение договоров; имущественно-хозяйственные обязательства; примерный договор; типовой договор; договор присоединения.

Bogdana Bayda

Academy of recreational Technology and Law,
Ph.D, Associate Professor,

Oxana Levytska

Institute of Jurisprudence and Psychology,
Lviv Polytechnic National University,
Department of Theory and Philosophy of Law

CONCLUSION OF AGREEMENTS THAT GENERATE ECONOMIC OBLIGATIONS

The article examines the general conditions of contracts that generate economic obligations and legal economic order in Ukraine and the optimal combination of market self-regulation of economic relations entities and state regulation of macroeconomic processes.

Key words: contracts; property and economic obligations; Model contract; standard contract; Accession Treaty.

Постановка проблеми. Із загальноправової точки зору господарський договір – це домовленість двох або більше суб'єктів господарських відносин, спрямована на встановлення, зміну або припинення їхніх прав та обов'язків у сфері господарювання.

Конкретизація щодо умов укладання договорів, які породжують господарські зобов'язання – майново-господарські, – Кабінет Міністрів України, уповноважені ним або законом органи виконавчої влади можуть рекомендувати орієнтовні умови господарських договорів (примірні договори), а у визначених законом випадках – затверджувати типові договори; укладення господарського договору є обов'язковим для сторін, якщо він ґрунтується на державному замовленні, сторони можуть визначати зміст договору на основі вільного волевиявлення, примірного договору, типового договору, договору приєднання.

Аналіз дослідження проблеми. Подібних досліджень у юридичній науці є багато. Однак вдалося виявити нові підходи щодо цього питання. Цінними здобутками є наукові праці у галузі господарського права та філософії. Однак у роботі використано деякі положення професорів: С. Сливки, В. Ортинського, Т. Гарасиміва, М. Кельмана, З. Варналія, Г. Геєця, В. Горфінкеля, І. Дмитрієва, В. Зубова, В. Колота, Л. Кривеги, С. Покровського, С. Реверчука, Н. Романенко, В. Сизоненко, С. Соболя, Н. Тягунова, В. Шевчука та ін.

Мета роботи – розкрити процес укладання договорів, що породжують господарські зобов'язання. Довести, що правове пізнання сприяє правомірній методології у наукових дослідженнях, внаслідок чого господарський договір є однією з підстав виникнення господарських зобов'язань (і є найпоширенішою у сфері економіки). Він забезпечує зв'язки між суб'єктами господарювання, а також між ними та іншими учасниками господарських відносин.

Виклад основного матеріалу. Термін “господарський договір” широко використовується у законодавстві, юридичній літературі та у господарській практиці. У Господарському кодексі України господарські договори розглядає глава 20 “Господарські договори” (ст.ст. 179–188). Відповідно до ст. 626 ЦК України, договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Майново-господарські зобов'язання, які виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і негосподарюючими суб'єктами – юридичними особами на підставі господарських договорів, є господарсько-договірними зобов'язаннями [4, 8, 9].

Кабінет Міністрів України, уповноважені ним або законом органи виконавчої влади можуть рекомендувати суб'єктам господарювання орієнтовні умови господарських договорів (примірні договори), а у визначених законом випадках – затверджувати типові договори.

Отже, маємо укладення господарського договору, що є обов'язковим для сторін, якщо він ґрунтується на державному замовленні, виконання якого є обов'язковим для суб'єкта господарювання у випадках, передбачених законом, або існує пряма вказівка закону щодо обов'язковості укладення договору для певних категорій суб'єктів господарювання чи органів державної влади або органів місцевого самоврядування.

А ось під час укладення господарських договорів сторони можуть визначати зміст договору на основі:

- вільного волевиявлення, коли сторони мають право погоджувати на свій розсуд будь-які умови договору, що не суперечать законодавству;
- примірного договору, рекомендованого органом управління суб'єктам господарювання для використання під час укладення ними договорів, коли сторони мають право за взаємною згодою змінювати окремі умови, передбачені примірним договором, або доповнювати його зміст;
- типового договору, затвердженого Кабінетом Міністрів України, чи у випадках, передбачених законом, іншим органом державної влади, коли сторони не можуть відступати від змісту типового договору, але мають право конкретизувати його умови;

– договору приєднання, запропонованого однією стороною для інших можливих суб'єктів, коли ці суб'єкти у разі вступу у договір, не мають права наполягати на зміні його змісту [2].

І, так, зміст договору, що укладається на підставі державного замовлення, повинен відповідати цьому замовленню.

А ось суб'єкти господарювання, які забезпечують споживачів, електроенергією, зв'язком, послугами залізничного та інших видів транспорту, а у разі, передбаченому законом, також інші суб'єкти зобов'язані укладати договори з усіма споживачами їхньої продукції (послуг). Законодавством можуть бути передбачені обов'язкові умови таких договорів.

Господарські договори укладаються за правилами, встановленими Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених Господарським кодексом України, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів.

Щодо істотних умов господарського договору, то до них входить таке:

– зміст господарського договору становлять умови договору, визначені угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства;

– господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами у передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов. Істотними є умови, визнані такими за законом чи необхідні для договорів цього виду, а також умови, щодо яких на вимогу однієї із сторін повинна бути досягнута згода;

– під час укладення господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та термін дії договору;

– умови про предмет у господарському договорі повинні визначати назву (номенклатуру, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги до їх якості. Вимоги щодо якості предмета договору визначаються відповідно до обов'язкових для сторін нормативних документів, зазначених у ст. 15 Господарського Кодексу, а у разі їх відсутності – у договірному порядку, з додержанням умов, що забезпечують захист інтересів кінцевих споживачів товарів і послуг;

– ціна у господарському договорі визначається у порядку, встановленому Господарським кодексом України, іншими законами, актами Кабінету Міністрів України. За згодою сторін у господарському договорі можуть бути передбачені доплати до встановленої ціни за продукцію (роботи, послуги) вищої якості або виконання робіт у скорочені терміни порівняно з нормативними;

– у разі визнання погодженої сторонами у договорі ціни такою, що порушує вимоги антимонопольно-конкурентного законодавства, антимонопольний орган має право вимагати від сторін зміни умови договору щодо ціни;

– терміном дії господарського договору є час, впродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору. На зобов'язання, що виникли у сторін до укладення ними господарського договору, не поширюються умови укладеного договору, якщо договором не передбачено інше. Закінчення терміну дії господарського договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, що відбулось під час дії договору [2].

За загальним правилом господарський договір викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами. Укладення господарських договорів допускається у спрощений спосіб, тобто за допомогою обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також підтвердженням прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлені спеціальні вимоги до форми та порядку укладення цього виду договорів.

Може бути запропонований будь-якою із сторін проект договору. Якщо проект договору викладений як єдиний документ, він надається другій стороні у двох примірниках.

У разі згоди зі стороною, яка одержала проект договору цими умовами, оформляє договір відповідно до вимог частини першої цієї статті, і повертає один примірник договору другій стороні або надсилає відповідь на лист, факсограму тощо у двадцятиденний термін після одержання договору.

За деяких заперечень щодо окремих умов договору сторона, яка одержала проект договору, складає протокол розбіжностей, про що робиться застереження у договорі, та у двадцятиденний термін надсилає другій стороні два примірники протоколу розбіжностей разом з підписаним договором.

У цьому випадку сторона, яка одержала протокол розбіжностей до договору, зобов'язана протягом двадцяти днів розглянути його, у цей самий термін вжити заходів для врегулювання розбіжностей з другою стороною та включити до договору усі прийняті пропозиції, а ті розбіжності, що залишились неврегульованими, передати у цей самий термін до суду, якщо на це є згода другої сторони [4, с. 15–29].

І досягнення сторонами згоди щодо усіх або окремих умов, зазначених у протоколі розбіжностей, така згода повинна бути підтверджена у письмовій формі (протоколом узгодження розбіжностей, листами, телеграмами, телетайпограмами тощо). І, якщо сторона, яка одержала протокол розбіжностей щодо умов договору, що ґрунтується на державному замовленні або такого, укладення якого є обов'язковим для сторін на підставі закону, або сторона-виконавець за договором, що в установленому порядку визнаний монополістом на певному ринку товарів (робіт, послуг), яка одержала протокол розбіжностей, не передасть у зазначений двадцятиденний термін до суду розбіжності, що залишилися неврегульованими, то пропозиції другої сторони вважаються прийнятими.

Сторони, що не досягли згоди з усіх істотних умов господарського договору, такий договір вважається неукладеним (таким, що не відбувся), і якщо одна із сторін здійснила фактичні дії щодо його виконання, правові наслідки таких дій визначаються нормами Цивільного кодексу України.

Попередні договори та їх особливості:

– за попереднім договором суб'єкт господарювання зобов'язується у певний строк, але не пізніше одного року з моменту укладення попереднього договору, укласти основний господарський договір на умовах, передбачених попереднім договором;

– попередній договір повинен містити умови, що дають змогу визначити предмет, а також інші істотні умови основного договору. До укладення попередніх договорів не застосовується загальний порядок укладення господарських договорів;

– у разі, якщо сторона, яка уклала попередній договір, одержавши проект договору від іншої сторони, ухиляється від укладення основного договору, друга сторона має право вимагати укладення такого договору у судовому порядку;

– зобов'язання укласти основний договір, передбачене попереднім договором, припиняється, якщо до закінчення терміну, у який сторони мають укласти основний договір, одна із сторін не надішле проект такого договору другій стороні;

– відносини щодо укладення попередніх договорів регулюються Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом;

– угода сторін про наміри (протокол про наміри тощо) не визнається попереднім договором і не породжує юридичних наслідків [2].

Господарські договори за державним замовленням. Договори за державним замовленням укладаються між визначеними законом суб'єктами господарювання – виконавцями державного замовлення та державними замовниками, що уповноважені від імені держави укладати договори (державні контракти), у яких визначаються господарські зобов'язання сторін та регулюються відносини замовника з виконавцем щодо виконання державного замовлення. Держава в особі Кабінету Міністрів України виступає гарантом за зобов'язаннями державних замовників. Укладення сторонами договору за державним замовленням (державного контракту) здійснюється у порядку, передбаченому ст. 181 Господарського кодексу України, з урахуванням особливостей, передбачених законодавством. Державний контракт укладається шляхом підписання сторонами єдиного документа.

Ухилення від укладення договору за державним замовленням є порушенням господарського законодавства і тягне за собою відповідальність, передбачену цим Кодексом та іншими законами. Спори, пов'язані з укладенням договору за державним замовленням, зокрема при ухилянні від укладення договору однієї або обох сторін, вирішуються у судовому порядку [3].

Виконавець державного замовлення звільняється від зобов'язання укладення державного контракту на умовах, визначених державним замовленням, у разі визнання у судовому порядку державного замовлення недійсним.

Укладений господарський договір на основі вільного волевиявлення сторін проект договору може бути розроблений за ініціативою будь-якої із сторін у терміни, погоджені самими сторонами.

Договір на основі вільного волевиявлення сторін може відбуватися у спрощений спосіб або у формі єдиного документа, з додержанням загального порядку укладення договорів, встановлених ст. 181 Господарського Кодексу України.

Господарські договори, які укладені на основі примірних і типових договорів, повинні здійснюватися з дотриманням умов, передбачених ст. 179 Господарського кодексу України, не інакше, як за допомогою викладення договору у вигляді єдиного документа, оформленого згідно з вимогами ст. 181 Господарського кодексу України та відповідно до правил, встановлених нормативно-правовими актами щодо застосування примірного або типового договору [2].

Господарські договори, укладені на біржах, гуртових ярмарках, публічних торгах застосовують загальні правила укладення договорів на основі вільного волевиявлення, з урахуванням нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність відповідних бірж, ярмарків та публічних торгів.

Щодо договірної оформлення організаційно-господарських зобов'язань може здійснюватися учасниками господарських відносин як на основі вільного волевиявлення сторін, так і на основі примірних договорів, якщо укладання таких договорів передбачено відповідними нормативно-правовими актами. Спрощений спосіб укладання організаційно-господарських договорів не допускається [2].

Спори, що виникають під час укладання господарських договорів за державним замовленням, або договорів, укладення яких є обов'язковим на підставі закону та в інших випадках, встановлених законом, розглядаються судом. Інші переддоговірні спори можуть бути предметом розгляду суду у разі, якщо це передбачено угодою сторін або якщо сторони зобов'язані укласти певний господарський договір на підставі укладеного між ними попереднього договору.

День набрання чинності рішенням суду, яким вирішено питання щодо переддоговірного спору, вважається днем укладення відповідного господарського договору, якщо рішенням суду не визначено інше [2].

Зміна та розірвання господарських договорів в односторонньому порядку не допускаються, якщо інше не передбачено законом або договором.

Сторона договору, яка вважає за необхідне змінити або розірвати договір, повинна надіслати пропозиції про це другій стороні за договором [2].

Сторона договору, яка одержала пропозицію про зміну чи розірвання договору, у двадцятиденний термін після одержання пропозиції повідомляє другу сторону про результати її розгляду [2].

У разі, якщо сторони не досягли згоди щодо зміни (розірвання) договору або у разі неодержання відповіді у встановлений термін з урахуванням часу поштового обігу, заінтересована сторона має право передати спір на вирішення суду.

Якщо судовим рішенням договір змінений або розірваний, то він вважається зміненим або розірваним з дня набрання чинності цього рішення, якщо іншого терміну набрання чинності не встановлено за рішенням суду.

Висновки. На основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання. Внаслідок цього маємо господарський договір, який є однією з підстав виникнення господарських зобов'язань (і найпоширенішою у сфері економіки). Він забезпечує зв'язки між суб'єктами господарювання, а також між ними та іншими учасниками господарських відносин. Враховуючи конституційну вимогу відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави формується правовий господарський порядок у державі.

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18.
3. Господарський процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6.
4. Економічна безпека підприємництва України: теорія, практика, напрями зміцнення: моногр. / З. Юринець, Б. Байда; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – 184 с.
5. Amitabh Bhargava. Credit Risk Management Systems In Banks. – ICICI. Feb. 10, 2016. – 38 p.
6. Doing business in 2015 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/paying-taxes>
7. Doing business in 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/paying-taxes>
8. Global Risks 2017 Report. A Global Risk Network Report / World Economic Forum. – January. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globalriskguard.com/>
9. The 2016 NGO Sustainability Index for Central' and Eastern Europe and Eurasia // USAID. – 2016. – Seventh Edition (June 2016).

REFERENS

1. Konstytuciya Ukrayiny' [The Constitution of Ukraine] Vidomosti Verxovnoyi Rady' Ukrayiny'. 1996. No 30.
2. Gospodars'ky'j kodeks Ukrayiny' [Economic Code of Ukraine]. Vidomosti Verxovnoyi Rady' Ukrayiny'. 2003. No 18.
3. Gospodars'ky'j procesual'ny'j kodeks Ukrayiny' [Commercial Procedure Code of Ukraine] Vidomosti Verxovnoyi Rady' Ukrayiny', 1992, No 6.
4. Ekonomichna bezpeka pidpry'yemny'cztva Ukrayiny': teoriya, prakty'ka, napryamy' zmicznennya: monografiya [The economic security of Ukraine Entrepreneurship: Theory, Practice, strengthening trends: Monograph]/ Z. Yury'necz', B.Bajda; L'viv. Nacz..un-t im. Ivana Franka. – L'viv : Vol. im.. Ivana Franka, 2014. – 184 p.
5. Amitabh Bhargava. Credit Risk Management Systems In Banks. ICICI. Feb. 10, 2016. 38 p.
6. Doing business in 2015 : Available at: <http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/paying-taxes>
7. Doing business in 2017 : Available at: <http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/paying-taxes>
8. Global Risks 2017 Report. A Global Risk Network Report World Economic Forum. January. 2016. Available at: <http://www.globalriskguard.com/>
9. The 2016 NGO Sustainability Index for Central' and Eastern Europe and Eurasia. USAID. 2016. Seventh Edition (June 2016).

Дата надходження: 10.04.2017 р.